

Сагайдак Дарина Сергіївна
магістрантка історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: к.і.н., доцент Магась-Демидас Ю.І.

Статус жінки в Західній Європі за середньовічними джерелами

Говорити про існування єдиної думки в оцінці ролі жінки в середньовічному суспільстві неможливо. Хоча поглядів на це питання було і не надто багато, проте їх діаметральна протилежність не дозволяє дати одностайну відповіді на питання «Як сприймали жінку суспільство/церква/сім'я?».

Тому ця стаття має на меті зробити комплексну оцінку середньовічних джерел, що стосуються, в першу чергу, міжстатевих відносин та оцінки статусу жінки в світі, а також прослідкувати розвиток середньовічних уявлень про природу жінки з плином часу.

Формування середньовічного світогляду відбувалось під впливом багатьох факторів. Як один із найвпливовіших можна назвати появу та поширення нової релігії – християнства. Важливе значення мали і ті патріархальні традиції організації суспільних відносин, які сформувались ще за античності. Крім того, середньовічні філософи та мислителі в більшості своїй спирались на твердження вже відомих античних діячів, що накладало свій відбиток на становлення філософської думки і не давало змоги кардинально змінити суспільне сприйняття жінки.

В першу чергу варто визначити, як середньовічне суспільство сприймало жінку та яку роль на неї покладало. Середньовічна людина за своєю природою була глибоко віруючою, а тому формування її світогляду відбувалось під впливом християнських догм. Це дає змогу судити про її світосприйняття, спираючись на християнську літературу, зокрема Біблію, писання святих тощо. При чому саме християнські доктрини закладають основи для подальшого розвитку «подвійних стандартів» сприйняття жінки: її вважають грішницею, як Єву і її обожествляють, як Діву Марію.

Що стосується текстів Старого Завіту, то на середньовічну концепцію природи жінки найбільший вплив здійснило трактування двох епізодів з біблійної історії – про створення людини та про гріхопадіння [4, с.7].

Посилаючись на Біблію, церква обґрунтовує перевагу чоловіка над жінкою. Жінка створена не одночасно з чоловіком, а після нього, для нього і з його ребра [Бут. 2, переклад І. Огієнка], але більш конструктивною підтримкою такої ідеї стали тези, що містяться в Посланні Апостола Павла: «Хочу ж я, щоб ви знали, що всякому чоловікові голова Христос, а жінці голова чоловік, голова ж Христові Бог [I Кор. 11:3, переклад І. Огієнка]»; «А жінці навчати я не дозволяю, ані панувати над мужем, але бути в мовчанні [I Тим. 2:12, переклад І. Огієнка]»; «Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господеві, 23 бо чоловік голова дружини, як і Христос Голова Церкви, Сам Спаситель тіла! [Єфес. 5:22-23, переклад І. Огієнка]».

Проте, в намаганні виправдати жінку увага зверталась на іншу тезу Біблії: «Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх [Бут. 1:27, переклад І. Огієнка]», яка дає змогу говорити про одночасність створення чоловіка та жінки, а отже і їх рівність.

Ще одним приводом для дискусій стало гріхопадіння. І тут постає чергове питання «Хто винен?». Обґрунтовуючи підпорядковане становище жінки чоловікові, Апостол Павло вказує на черговість створення чоловічої та жіночої статі та на гріхопадіння людини: «Адам бо був створений перше, а Єва потому. І Адам не був зведений, але, зведена будши, жінка попала в переступ [І Тим. 2:13-14, переклад І. Огієнка]». Образ Єви став образом-символом: кожна жінка як така порівнювалась і навіть ототожнювалась з прародителькою, і кожна несла відповідальність за первородний гріх [4, с.8].

Значний вплив на формування суспільних відносин мало вчення Августина Блаженного. Він також вважав, що чоловіча та жіноча душа створені за подобою і образом Бога, а стосовно тілесних оболонок душі, то це справедливо тільки для чоловіка – жіноче тіло пасивне і недосконале. Тому в чоловікові душа і тіло формують гармонійний союз, тоді як в жінці вони конфліктують. З цієї причини жінка була ближче до сатани, ніж Адам [1].

Натомість Амвросій критикує точку зору, згідно якої чоловік та жінка за своїм походженням не рівні. Як підтвердження він наводить Книгу Буття: «І сказав Господь Бог: Не добре, щоб бути чоловіку самотнім [Бут. 2:18, переклад І. Огієнка]», трактуючи це як вказівку на те, що людство буде досконалим лише в тому випадку, якщо додати до чоловічої статі жіночу.

Так само на захист жінки Амвросій стає і в питанні гріхопадіння. «Звісно жінка винна, однак – і це принципово – Адам несе більшу відповідальність за гріхопадіння. Єва перша піддалась спокусі, але ж і Адаму Бог дав заповідь, яку той порушив. Крім того, жінці може бути віднайдено виправдання, а чоловіку ні: адже вона опиралась могутній силі диявола, а чоловік не опирався навіть їй, слабкій Єві». [2]

Якщо в середньовічній філософії та релігії існувала певна амбівалентність в оцінці статусу жінки, то законодавчі акти того часу дають змогу говорити про суспільний лад більш точно та однозначно, беручи за основу реальні факти з життя людини середніх віків.

Одним із таких правових актів є «Салічна правда» - збірник законів звичаєвого права германського племені салічних франків. І хоча після розпаду Франкського королівства цей документ юридично втратив своє значення, проте закріплені ним правила мали неабиякий вплив на всю подальшу історію Франції і не тільки.

В «Салічній правді» немає прямої вказівки на те, хто є жінка в суспільстві і як до неї ставиться держава. Проте, в порівнянні з чоловіком, жінка наділена значно обмеженим колом прав. З іншого боку, статті закону охороняли життя та гідність жінки на рівні з чоловіком.

Так, у розділі XV «Про вбивства або якщо хтось вкраде чужу дружину» читаємо:

«§1. Якщо хтось позбавить життя вільну людину або забере чужу дружину від живого чоловіка присуджується до сплати 8000 ден. (денаріїв – Д. С.), що складає 200 сол. (солідів – Д. С.)» [5].

Велика кількість статей присвячена темі викрадення: розділ XIII «Про викрадення вільних» [5]. При чому покарання для викрадача визначалося не тільки залежно від тяжкості злочину, а, в першу чергу, від соціального статусу жінки, стосовно якої цей злочин вчинявся: «§1. Якщо три людини викрадуть вільну дівчину, вони зобов'язані заплатити по 30 сол. кожен. §6. Якщо ж дівчина, яку

викрадуть, виявиться під заступництвом короля, в такому випадку за порушення «fritus» сплачується 2500 ден., що складає 63 сол.» [5].

Окремий розділ «Салічної правди» стосується захисту честі та гідності вільної жінки: розділ XX «Про те, хто схопить вільну жінку за кисть або палець» або розділ XXX «Про образу словами» [5]. За таке порушення «злочинець», якого спіймали на гарячому, повинен був сплатити штраф. Розмір сплати залежав від того, як саме відбувся злочин:

§1. Якщо якась вільна людина схопить вільну жінку за руку, за кисть або за палець, присуджується до сплати 15 сол.

§2. Якщо стисне кисть, присуджується, до сплати 30 сол.

§3. А якщо схопить рукою вище ліктя – 35 сол.

§3. Якщо хтось – чоловік чи жінка – назве вільну жінку блудницею, і не доведе цього, присуджується до сплати 45 сол. [5].

Цей розділ «Салічної правди» є частиною першої версії закону. Пізніше багато правителів редагували оригінальний текст та додавали нові розділи та статті. Так з'явилися пізніше різновиди злочинів та покарання за них: про те, хто посміє гуртом напасти на вільну жінку або дівчину в дорозі, про жінку, якщо хтось її вдарить або зірве з неї головний убір [5].

Окремої уваги заслуговує тема чаклунства в середні віки, яка чи не найкраще висвітлена саме в судовому законодавстві, адже ця діяльність вважалась протиправною і суворо каралась. Зокрема, у розділі XIX «Про порчу» йшлося: «Якщо якась жінка зіпсує іншу так, що та не зможе мати дітей, присуджується до сплати 62, 5 сол.», а в розділі LXIV «Про прислужника при чаклунстві» зазначалося, що коли чаклунка з'їсть людину і буде викрита, то їй присуджується до сплати 200 сол. [5].

Проаналізувавши таким чином найвідоміші ранньохристиянські та законодавчі джерела середньовіччя, можна зробити висновки про те, що тогочасне суспільство західної Європи було виключно патріархальним. Становище жінки визначалось, у першу чергу, її походженням та статусом її чоловіка, зміна статусу була майже неможливою. І хоча, згідно з «Салічною правдою», чоловік наділявся значно більшими правами, вільна жінка могла розраховувати на захист її життя, честі та гідності з боку закону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Блаженный Августин. Исповедь [Електронний ресурс] / Августин Блаженный – Режим доступу до ресурсу: https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/ispoved/
2. Медиоланский Амвросий. Церковь, мистическая Ева [Електронний ресурс] / Амвросий Медиоланский – Режим доступу до ресурсу: https://azbyka.ru/otechnik/Amvrosij_Mediolanskij/tserkov-misticheskaja-eva/
3. Біблія. Переклад І. Огієнка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/>
4. Рябова Т. Б. Женщина в истории западного средневековья // Т. Б. Рябова. – Иваново: Издательский центр «Юнона», 1999. – 212 с.
5. Салическая правда [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/salic.htm>